

ADMINISTRATĪVĀ PROCESA DALĪBNIKĀ TIESĪBAS UZ PIEEJU LIETAS MATERIĀLIEM

THE RIGHT OF A PARTICIPANT IN THE ADMINISTRATIVE PROCESS TO ACCESS THE CASE MATERIALS

Artis Lauva

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, lauva.artis@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskais vadītājs: **Māris Šļakota**, Mg.iur., vieslektors

Abstract. *Publication is dedicated to reflect problems that are connected with participant rights in the administrative process, more precisely, problems with administrative process participant's rights to access the case materials. Publication gives an in-depth insight of problems that are connected with Administrative Procedure Law regulations about rights to access the case materials and case law that are related to the topic of the publication. Author of publication identifies problems that are regulated in The Administrative Procedure Law and are connected to the topic of publication.*

Keywords: *access to case materials, case law problems with access to case materials, problems that are related to administrative process participants.*

Ievads

Šajā rakstā tiek veikts administratīvā procesa dalībnieka tiesību uz pieeju lietas materiāliem administratīvajā procesā noskaidrošana un piedāvāti grozījumi un priekšlikumi normatīvajā regulējumā, kuru mērķis ir uzlabot tiesisko situāciju, kas ir regulēta ar pašreizējo Administratīvā procesa likumu. Raksta ietvaros, apskatot pieejamo tiesu praksi, noskaidroti iemesli, kad administratīvā procesa dalībniekam tiek ierobežotas tiesības uz pieeju lietas materiāliem. Svarīgi nodrošināt administratīvā procesa dalībnieku vienlīdzīgumu, lai tas būtu saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmo teikumu, kas nodrošina tiesības aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā (*Latvijas Republikas Satversme, 1922*). Raksts ir aktuāls ar to, ka tajā tiek doti priekšlikumi Administratīvā procesa likuma uzlabošanai, ja administratīvā procesa dalībniekam ir piemērots tiesību ierobežojums saistībā ar pieeju lietas materiāliem.

Administratīvā procesa dalībnieki var pieprasīt informāciju saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 100.panta, likuma "Par tiesu varu", Informācijas atklātības likuma, Fizisko personu datu apstrādes likuma un Administratīvā procesa likuma 61.panta un 145.panta normām (*Latvijas Republikas Satversme, 1922; Par tiesu varu, 1992; Informācijas atklātības likums, 1998; Fizisko personu datu apstrādes likums, 2018; Administratīvā procesa likums, 2001*).

Pētījuma mērķis ir izpētīt un analizēt administratīvā procesa dalībnieka tiesības uz pieeju lietas materiāliem, sniegt risinājumus problēmām, kuras tiek atrastas normatīvajā regulējumā un tiesu praksē. Šī pētījuma objekts ir administratīvās tiesības un administratīvais process. Pētījuma procesā tika izvirzīti uzdevumi kā:

- 1) noskaidrot un raksturot administratīvā procesa dalībnieka tiesības uz pieeju lietas materiāliem;
- 2) noskaidrot problēmas saistībā ar tiesībām uz pieeju lietas materiāliem administratīvā procesa ietvaros;
- 3) analizēt Latvijas Republikas normatīvo regulējumu un juridiskās prakses materiālus, lai veidotu priekšstatu par pastāvošo situāciju pētāmā jautājuma kontekstā;
- 4) dot priekšlikumus saistībā ar problēmām, kuras izkristalizējas pētījuma gaitā.

Izmantoto pētniecības metožu raksturojums:

- 1) vēsturiskā metode – tika pielietota, pētot normatīvo aktu vēsturiskās redakcijas saistībā ar darba tēmu un nepieciešamo jēdzienu būtības noskaidrošanai;

- 2) loģiskā metode – tika izmantota, lai noskaidrotu administratīvā procesa dalībnieks jēdziena būtību, veicot literatūras izpēti;
- 3) dedukcijas metode – pielietota, lai veidotu loģiskus slēdzienus par konstatētajiem gadījumiem, kuri ir saistīti ar tiesībām uz pieeju lietas materiāliem administratīvajā procesā;
- 4) indukcijas metode – tiek veikta loģisku slēdzienu veidošana par tiesībām uz pieeju lietas materiāliem administratīvajā procesā;
- 5) literatūras analīzes metode – tiek analizēta pieejamā literatūra, tiesu prakses materiāli, normatīvie akti un cita informācija, kura tika atlasīta saistībā ar izvēlēto tēmu;
- 6) modelēšanas metode – tiek meklētas problēmas un dots risinājums konstatētajām problēmām;
- 7) aprakstošā metode – izpētīt tiesību uz pieeju lietas materiāliem ierobežošanas tiesisko pamatu un noskaidrot gadījumus, kad administratīvā procesa dalībnieka pieeju lietas materiāliem var ierobežot;
- 8) salīdzinošā metode – pielietota salīdzinot tiesu spriedumus saistībā ar pieeju lietas materiāliem administratīvajā procesā un pētot Latvijas Republikas Administratīvā procesa likuma vēsturiskās redakcijas salīdzinājumā ar spēkā esošo normatīvā akta redakciju.

Veicot pētījumu, autors izvirza hipotēzi – “Pieejas ierobežošana lietas materiāliem administratīvajā procesā rada procesuālo nevienlīdzību starp administratīvā procesa dalībniekiem un Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā norādītais tiesas lēmums par ierobežojumu piemērošanu nesniedz pilnīgu izpratni par ierobežojuma mērķi.”

1. Informācijas pieejamība administratīvā procesa dalībniekam

Informācijas brīva ieguve ir kļuvusi par neatņemamu tiesību katras personas dzīvē. Informācija kalpo kā pamats tam, lai sabiedrība spētu sevi aizsargāt. Liela daļa demokrātisko valstu nodrošina to, ka sabiedrība var iepazīties ar valdības veiktajām darbībām, tādējādi nodrošinot “caurspīdīgumu” un vairojot pilsoņu uzticību sev (*Banisar, 2006*). Demokrātiskā valstī ir svarīgi, ka sabiedrība zina savas tiesības un pienākumus, kā arī ir informēti par spēkā esošiem likumiem, kurus katram atbildīgam sabiedrības loceklim jāievēro (*Darbishire, 2010*). Jebkuras personas tiesības uz informācijas iegūšanu, paturēšanu un izplatīšanu izceļas no regulējuma, kas atrodams Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantā, ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19.pantā u.c. starptautiskajos normatīvajos aktos, kuri regulē informācijas pieejamības jautājumus (*Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, 1950; Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija, 1948*). Latvijas Republikas Satversmes 100.pants paredz un nodrošina tiesības izmantot informāciju. Satversmes 100.pants regulē arī tādus institūtus kā vārda brīvība, uzskatu paušanas brīvību, cenzūras aizliegumu (*Latvijas Republikas Satversme, 1922*). Informācijas atklātības likums un Fizisko personu datu apstrādes likums regulē vispārējo pamatu informācijas iegūšanai. Konkrēti administratīvā procesa dalībnieku tiesības uz pieeju lietā esošajai informācijai regulē Administratīvā procesa likuma 61.pants un 145.panta ceturtā daļa, kurā nosaka pieejas uz lietas materiāliem ierobežošanas pamatus, kuri ir personu privātās dzīves apstākļu, valsts, profesionālo, komerciālo, izmeklēšanas vai adopcijas noslēpumu neizpaušana (*Administratīvā procesa likums, 2001*).

Administratīvā procesa likuma 3.nodaļā norādītas personas, kuras var būt par administratīvā procesa dalībniekiem (*Administratīvā procesa likums, 2001*). Šī nodaļa ir svarīga ar to, ka tajā tiek uzskaitīti administratīvā procesa dalībnieki, kuru tiesības uz pieeju lietas materiāliem var būt ietekmētas ar tiesas lēmumu. Raksta ietvaros netiek apskatīta vispārējās informācijas iegūšana, ja iestāde vai privātpersona nav administratīvā procesa dalībnieks.

Tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem administratīvā procesa dalībniekiem ir jābūt pienācīgi nodrošinātām starp visiem procesa dalībniekiem, tādējādi tiks ievērots vienlīdzības princips, tomēr privātpersona pret iestādi pārsvarā ir spēku mazākuma pusē (*Spīgulis, 2016*). Autors norāda, ka, ierobežojot personas tiesības uz pieeju lietas materiāliem, tiesa objektīvi izvērtē dokumentus, kuri ir iesniegti tiesā no iestādes puses, ierobežojumiem ir jābūt samērīgiem un saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturto daļu. Apstākļi, ka privātpersona ir vājākā puse administratīvajā procesā tiek aizsargāts ar administratīvā procesa principu ievērošanu. Tomēr, ja tiesa uzskata, ka iestāde rīkojas negodprātīgi un sākotnēji neizsniedz tiesvedībai nepieciešamo informāciju, tiesa informāciju pieprasa un vērtē tās saturu, bet vajadzības gadījumā piemēro ierobežotu piekļuvi tai.

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 20.janvāra lēmumā SKA-172/2017 ir notikusi judikatūras maiņa, kura tieši ietekmē procesa dalībnieka tiesības uz iestādes rīcībā esošās informācijas iegūvi. Tiek nodalīta administratīvā procesa dalībnieka un jebkuras citas personas tiesības iegūt informāciju no iestādes. Administratīvā procesa dalībnieks atšķirībā no procesā neiesaistītas personas, kura vērsas iestādē ar mērķi iegūt informāciju, realizē savas procesuālās tiesības, tāpēc šajos gadījumos neizmanto Informācijas atklātības likumu, bet Administratīvā procesa likumu (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmums, 2017., Nr. 6-70015715/6*). Procesuāls pārkāpums ir konstatējams, ja iestāde bez pamatojuma atsakās privātpersonai izsniegt pieprasīto informāciju. Šādos gadījumos ir noprotams, ka iestāde nerīkojas leģitīmi un faktiski šāda rīcība liedz iegūt taisnīgu lietas iznākumu. No iepriekš norādītā sprieduma izdalāmi divi veidi kā tiek aizsargātas personas tiesības tiesā, kura izprasa informāciju no iestādes, atrodoties administratīvā procesa dalībnieka statusā. Pirmais veids ir lūgums tiesai, lai tā pieprasa informāciju no iestādes, kura procesa dalībniekam atteikusies to izsniegt, jānorāda, ka šajā gadījumā process iestādē ir noslēdzies un lieta nonākusi tiesā. Otrais veids – privātpersonas iespēja griezties tiesā, ar atsevišķu pieteikumu, kura mērķis ir iegūt informāciju no iestādes kā jebkura cita persona, kura nav administratīvā procesa dalībnieks. Pieteikums tiktu pamatots ar Latvijas Republikas Satversmē un Informācijas atklātības likumā noteiktajām normām uz informācijas iegūšanu no iestādes (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmums, 2017., Nr. 6-70015715/6*).

Tieši tiesas lēmums un likums ierobežo administratīvā procesa dalībnieka tiesības uz pieeju lietas materiāliem. Tiesas lēmums satur tādu pamatojumu, lai administratīvā procesa dalībniekiem nerastos šaubas par ierobežojuma pareizību un tiesiskumu (*Briede, 2008*). Autors uzskata, ka tiesas lēmums, ar kuru ierobežo administratīvā procesa dalībnieka pieeju lietas materiāliem, nedrīkst saturēt konkrētu informāciju saistībā ar aizsargātajām interesēm uz kuru pamata tiek noteikts ierobežojums, jo tā tiktu atklāts šīs aizsargājamās informācijas saturs. Tas liecina, ka pats lēmums nedod pilnīgu priekšstatu par ierobežojumu mērķi. Autors domā, ka tiesai savā lēmumā ir jānorāda vismaz intereses, kuras ar pieejas ierobežošanu tiek aizsargātas, lai procesa dalībniekiem nerastos neskaidrības.

Jānorāda, ka šo tiesas lēmumu, kas ierobežo administratīvā procesa dalībnieka tiesības uz pieeju lietas materiāliem, nevar pārsūdzēt. Šie secinājumi izriet no Administratīvā procesa likuma 315.panta pirmās daļas, jo tajā norādīts, ka pārsūdzēt var tādus lēmumus, kuru pārsūdzību paredz Administratīvā procesa likums (*Administratīvā procesa likums, 2001*). Par cik Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturto daļu nav norādīta iespēja pārsūdzēt tiesas lēmumu par ierobežojumu iepazīties ar lietas materiāliem, autors uzskata, ka administratīvā procesa dalībnieks, kuram izteikts ierobežojums iepazīties ar lietas materiāliem tiek nostādīts sliktākā situācijā kā pārējie procesa dalībnieki, tāpēc nepieciešami grozījumi Administratīvā procesa likuma 145. pantā.

2. Administratīvā procesa dalībnieka tiesību ierobežošana uz piekļuvi lietas materiāliem

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 23.janvāra sprieduma lietā Nr. SKA-41/2013 norādīts, ka aizliegums administratīvā procesa dalībniekam iepazīties ar ierobežotas pieejamības informāciju, no vienas puses, ir kā pastāvošs ierobežojums, kurš negatīvi ietekmē personas tiesības uz aizstāvēšanos, jo faktiski personai tiek liegta iespēja sniegt savu viedokli par atsevišķiem pierādījumiem, kuri, iespējams, tieši ir bijuši par pamatu attiecīgā administratīvā akta izdošanai. No otras puses, Senāts norādījis, ka ir jāaizsargā citu personu intereses, tāpēc ir nepieciešams piemērot ierobežojumus uz atsevišķu informāciju ar mērķi aizsargāt citu personu tiesības. Piekļuves ierobežošana lietas materiāliem privātpersonai vispirms sākas ar tiesas vērtējumu pār lietas materiāliem un tad secīgi notiek šo atsevišķo materiālu izvērtēšana, lai noteiktu šo lietas materiālu būtiskumu sprieduma rezultāta iznākumā (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spriedums, 2013., Nr. A43006711*). Tātad tiesa nodrošina to, ka procesa dalībnieku procesuālās tiesības tiek ievērotas un ir pietiekamas, lai tie varētu iepazīties ar lietas materiāliem. Tiesa lietas materiālus vērtē un nosaka to būtiskumu, paredz attiecīgus piekļuves ierobežojumus.

Arī Latvijas Republikas Administratīvo lietu departamenta 2019.gada 17.jūnija spriedumā lietā Nr. SKA-1271-2019 noteikts, ka tiesību ierobežojums administratīvā procesa dalībniekiem notiek samērīgi, aizsargājot citas sabiedrībai būtiskās intereses. Tiesai ir jāatceras, ka šāda tipa ierobežojums ir izņēmums no vispārīga principa (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spriedums, 2019., Nr. A420325417*). Nepieciešami tiesību normu papildinājumi Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā, kurš nosaka konkrētas robežas un gadījumus, kad tiesa pamatoti var ierobežot tiesības iepazīties ar lietas materiāliem. Autors norāda, ka samērīgs tiesību ierobežojums ir tāds, kurā tiesa atrod līdzsvaru starp sabiedrības un pašas personas interesēm.

Latvijas Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturta daļa norādītais pamats tiesību ierobežošanai – personas privātās dzīves apstākļi – skaidrojums, kas attiecas uz fizisku personu, tiek norādīts Administratīvā procesa likuma 59.panta trešajā daļā, tomēr apskatot šo likuma normu ir būtiski secināms, ka šis jēdziens ir plašs. Administratīvā procesa likuma 59.panta trešajā daļā norādīts, ka par fiziskās personas privāto dzīves informāciju var uzskatīt – personas kods, tautība, pilsonība, dzīvesvieta, ģimenes stāvoklis, veselības stāvoklis, sodāmība, ienākumi, īpašums, reliģiskie vai politiskie uzskati vai citas ziņas (*Administratīvā procesa likums, 2001*). Secināms, ka šī norma nesatur konkrētu skaidrojumu definīcijai, kas ir personas privātās dzīves apstākļi, jo tiek norādīti vairāki citi jēdzieni, kuru paplašina sākotnējā jēdziena piemērošanas apjomu.

Vērtējot Latvijas Republikas Administratīvo lietu departamenta Senāta 2020.gada 7.aprīļa spriedumu, ir secināms, ka pie personas dzīves apstākļiem tiek pieskaitīti fiziskās personas dati, kuri tieši atklāj personas dzīves apstākļus un kuru aizsardzību regulē Fizisko personu datu apstrādes likums. Tiesa noteikusi ierobežotas piekļuves statusu tādiem dokumentiem, kuros ir ietverti fizisko personu dati kā personas kods, personu valsts sociālo apdrošināšanas iemaksu un iedzīvotāju ienākuma nodokļu apmēri. Tiesa, izvērtējot šādus dokumentus, secina, ka, neiekļaujot fiziskās personas datus dokumentos, un, atļaujot ar anonimizētajiem dokumentiem iepazīties citiem procesa dalībniekiem, zūd šo dokumentu jēga un sakars ar konkrēto lietu, tāpēc šāda tipa dokumenti ir vispārēji definējami par lietas materiāliem ar ierobežotu piekļuvi (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spriedums, 2020., Nr. A420391414*). Autors uzskata, ka jēdziens – personas dzīves apstākļi – ir plaši interpretējams un tas apgrūtina izpratni par faktiem, kuri tiek uzskatīti par apstākļiem, kuri tieši saistīti ar personas dzīvi. Ierobežojot piekļuvi lietas materiāliem, pamatojoties uz personas privātajiem dzīves apstākļiem, administratīvajā procesā rodas pamatotas šaubas par interpretēšanas plašuma tiesiskumu, jo lietas materiālus var skaidrot

tik plaši, ka beigu beigās tiek panākta sasaiste ar aizsargājamajām interesēm pēc Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtnās daļas. Jāņem vērā arī tas, ka Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtnajā daļā nav norādīts konkrēts subjekts uz kuru attiecināmi personas privātie dzīves apstākļi. No tā ir secināms, ka ierobežojumu uz pieeju lietas materiāliem aiz personas privātās dzīves apstākļu apsvēruma var piemērot kā fiziskai tā arī juridiskai personai. Autors tiesu prakses materiālos neatrada gadījumu, kad personas privāto dzīves apstākļu jēdzienu attiecina uz juridisku personu, bet fakts par piemērošanas iespējamību saglabājas.

Aplūkojot nākamo ierobežošanas pamatu piekļuvei uz lietas materiāliem, kas ir valsts noslēpums jānorāda, ka autors uzskata, ka loģiski ir aizsargāt šādas valstiskas intereses, kuras kalpo sabiedrības labā. Jautājumus, kas saistīti ar valsts noslēpumu un tiešajiem objektiem, kas uzskatāmi par valsts noslēpumu, regulē likums “Par valsts noslēpumu”, tajā ir ietverti arī termiņi šai slepenajai informācijai, kuriem beidzoties vai tos atceļot informācija vairs netiek uzskatīta par valsts noslēpumu un ir pieejama sabiedrībai (*Par valsts noslēpumu, 1996*).

Profesionālais noslēpums ir tādas informācijas neizpaušana, kurus persona ieguvusi pildot savu profesionālo darbību. Šeit ir jānorāda, ka pie profesionālā noslēpuma tiek arī pieskaitītas ziņas, kuras saistītas ar īpašu informāciju par uzņēmumu vai darījumiem, kuros tas iesaistīts. Personas, kuras zina kādu konfidenciālu informāciju, ir tiesīgas un tas ir viņas pienākums saglabāt šo profesionālo noslēpumu (*Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums, 2015., Nr. 2015-03-01*). Tātad tiesa administratīvajā procesā, piemērojot ierobežojumus pieejai lietas materiāliem uz profesionālā noslēpuma neizpaušanas pamata, aizsargā personas intereses, kuras rīcībā ir informācija, kura atbilst profesionālajam noslēpumam. Nebūtu tiesīgi pieprasīt izpaust profesionālo noslēpumu, jo tādējādi persona pati pārkāptu profesionālā noslēpuma jēgu un tas vairs nebūtu noslēpums.

Komercnoslēpuma definīcija ir “komercnoslēpums ir neizpaužama saimnieciska rakstura informācija, tehnoloģiskās zināšanas un zinātniska vai cita rakstura informācija”, turklāt tai jāatbilst visām pazīmēm, kuras norādītas Komercnoslēpuma aizsardzības likuma otrajā pantā. Šīm visām pazīmēm ir jābūt spēkā, lai informāciju vispār atzītu par komercnoslēpumu (*Komercnoslēpuma aizsardzības likums, 2019; Strupišs, 2003*). Administratīvajā procesā tiesa pati izvērtē vai procesa dalībnieka iesniegtie lietas materiāli atbilst komercnoslēpuma pazīmēm, ja tās ir atbilstošas, tad uz šāda veida informāciju piemēro pieejas ierobežojumus.

Kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Pie izmeklēšanas noslēpuma pieskaita tādu informāciju, kura iegūta ar izmeklēšanas darbību veikšanas metodēm, paņēmieniem un līdzekļiem. Kriminālprocesa ietvaros, kriminālprocesa virzītājs, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 375.panta pirmo daļu, var noteikt ierobežojumus saistībā ar informāciju, kura uzskatāma par izmeklēšanas noslēpumu (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Autors piekrīt, ka ir nepieciešams noteikt ierobežojumus saistībā ar pieeju izmeklēšanas noslēpumam attiecībā uz citām personām vai sabiedrību, jo tas ir kriminālprocesa norises interesēs. Pēc kriminālprocesa pabeigšanas ar šāda tipa informāciju var iepazīties plašāks personu loks vai pat šī informācija kļūst sabiedrībai pieejama (*Kriminālprocesa likums, 2005*). Konstatējams, ka administratīvā procesa dalībnieks, pēc kriminālprocesa noteikto ierobežojumu beigām, ar iepriekš klasificēto izmeklēšanas noslēpuma informāciju var iepazīties.

Lai panāktu bērnu, vecāku, adoptētāju interešu aizsardzību saistībā ar adopcijas jautājumiem, administratīvajā procesā tiek nodrošināta arī šāda institūta kā adopcijas noslēpuma neizpaušana. Adopcijas noslēpuma aspekti tiek regulēti gan Civillikumā, gan Krimināllikumā. Piemēram, Civillikuma 171.panta trešā daļa, nosaka, ka bez adoptētāju piekrišanas netiek izpaustas ziņas par adopciju, tātad citām personām nav tiesību izpaust ziņas, kuras ir saistītas ar adopciju. Turklāt Krimināllikuma 169.pants paredz atbildību par adopcijas noslēpuma izpaušanu, ja to nav atļāvuši adoptētāji (*Civillikums, 1937; Krimināllikums, 1998; Lūse, 2009*). Autors secina, ka

norādītās normas saistībā ar adopcijas noslēpumu rada pamatu tam, ka tiesa, ierobežojot administratīvā procesa dalībnieka pieeju lietas materiāliem, tieši aizsargā adopcijas noslēpuma būtību un personas, kuras skar konkrētais adopcijas noslēpums. Par informāciju, kas uzskatāma par adopcijas noslēpumu, uzskatāma visa informācija, kas saistīta ar bērna vai tā bioloģiskajiem vecākiem, kā arī adoptēto datus, kuri uzskatāmi par pietiekamiem, lai adopcijas noslēpums tiktu atklāts.

Nosakot ierobežotas pieejamības statusu atsevišķai informācijai, iestādei ir jāsniedz pamatojums, kāpēc iestādes ieskatā brīvas piekļuves nodrošināšana konkrētajai informācijai var apdraudēt sabiedrības intereses. Tiesa izvērtē iemeslus, kāpēc ir nepieciešams noteikt šo ierobežojumu, un lietas dalībniekiem pastāv iespēja lūgt ierobežot piekļuvi lietas materiāliem, ko administratīvajā procesā parasti izmanto tieši iestādes. Par motivāciju kalpo administratīvā procesa dalībnieku lūgumi tiesai un tie parasti ir pietiekami, lai kādu lietas materiālu daļu neizpaustu privātpersonai (*Spīgulis, 2016*).

Aizsardzības mehānisms, kurš veicina administratīvā procesa korektu izlemšanu ir tiesas tiesības, konstatējot, ka pastāv tādi lietas materiāli uz kuriem procesa dalībniekam liegta piekļuve, apturēt tiesvedību līdz brīdim, kad liegums uz pieeju atsevišķiem būtiskiem lietas materiāliem, ir beidzies. Ar šādām darbībām tiek nodrošinātas gan pieteicēja tiesības pēc Satversmes 92.panta pirmā teikuma, gan aizsargā citas intereses, kuru dēļ ir noteikts ierobežojums. Tiesa, apturot tiesvedību un uzskatot, ka pastāv objektīvi šķēršļi taisnīga procesa norisei, rīkojas pieteicēja interesēs, jo, piemēram, kriminālprocesam beidzoties, attiecīgajai personai var tikt garantētas tiesības iepazīties un izmantot savā labā lietas materiālus, kuri ir tikuši iegūti kriminālprocesa laikā un var kalpot administratīvās lietas risināšanai. Tiesvedību atjauno ar tiesas lēmumu (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spriedums, 2019., Nr. A420325417*).

No iepriekš norādītā ir secināms, ka personas administratīvā procesa ietvaros, kurām tiek ierobežota pieeja uz lietas materiāliem, vadās pēc tiesas pieņemtā lēmuma, bet ierobežojums iepazīties ar lietas materiāliem pats par sevi liedz iespēju izteikties par faktiem. Tas var novest pie situācijas, kad persona nevar komentēt atsevišķu jautājumu būtību, tādējādi persona uz kuru attiecas ierobežojums iepazīties ar lietas materiāliem ir nostādīts nevienlīdzīgā situācijā pret pārējiem procesa dalībniekiem. Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā norādītie pamati, lai tiesa lemtu par pieejas ierobežošanu lietas materiāliem, ir plaši un aptver daudzas sabiedrības intereses, tomēr tajā ir vieta uzlabojumiem.

Secinājumi un priekšlikumi

Autors nonāk pie secinājuma, ka normatīvais regulējums, kas ir saistīts ar administratīvā procesa dalībnieku tiesībām uz pieeju lietas materiāliem ir nepilnīgs un tiesu prakses materiālos ir ietvertas būtiskas atziņas, kuras būtu nepieciešams ieviest Administratīvā procesa likumā. Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā norādītās aizsargājamās intereses kalpo gan personu, gan sabiedrības interešu aizsardzībai un tiesiskuma nodrošināšanai.

Izvirzītā hipotēze – pieejas ierobežošana lietas materiāliem administratīvajā procesā rada procesuālo nevienlīdzību starp administratīvā procesa dalībniekiem un Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā norādītais tiesas lēmums par ierobežojumu piemērošanu nesniedz pilnīgu izpratni par ierobežojuma mērķi – apstiprinājusies, jo veicot pētījumu tika noskaidrots, ka personas, kuru pieeja uz lietas materiāliem administratīvajā procesā ir ierobežota, tik tiešām nespēj izteikties par lietas apstākļiem, kuri tiem nav pieejami, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtajā daļā norādīto interešu aizsardzību. Tiesas lēmums par pieejas ierobežošanu lietas materiāliem nesniedz pilnīgu izpratni par ierobežojuma mērķi, jo šādos

lēmumos nedrīkst ietvert tādu informāciju, kura atklātu informāciju, kura tiek aizsargāta saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturto daļu, pretējā gadījumā aizsargātās intereses vairs nebūtu uzskatāmas par noslēpumu un pieejamu informāciju tikai atsevišķām personām.

Autors uzskata, ka pastāvošais Administratīvā procesa likuma regulējums dod pārāk plašu iespēju interpretēt personas privātās dzīves apstākļu jēdzienu, tāpēc tiesai, piemērojot ierobežojumus lietas materiālu piekļuvei kā pamatā ir personas privātās dzīves apstākļi, vajadzētu sniegt tādu lēmumu, kurš būtu interpretēts pēc iespējas šaurāk t.i. piemērots lietas apstākļiem pēc iespējas precīzāk.

Tiesas lēmuma par pieejas ierobežošanu lietas materiāliem pārsūdzēšanu Administratīvā procesa likums neparedz, bet tas var radīt administratīvā procesa dalībnieku tiesību ierobežojumu, tāpēc jāpapildina Administratīvā procesa likuma 145.pants ar piekto daļu: “(5) Administratīvā procesa dalībniekam ir tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu ar kuru tam ir ierobežota pieeja lietas materiāliem pēc Administratīvā procesa likuma 145.panta ceturtais daļas, ja pastāv pamatotas šaubas par informācijas satura pieejamības ierobežojumu nepieciešamību.”

Administratīvā procesa likuma 145.pantu papildināt ar sesto daļu: “(6) Tiesa, liedzot pieeju lietas materiāliem, izvērtē iespēju anonimizēt attiecīgos dokumentus un tad sniegt administratīvā procesa dalībniekam pieeju lietas materiāliem. Lietas materiālu anonimizācijas procesā nedrīkst pazaudēt lietas materiālu būtību.”

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Administratīvā procesa likums* (25.10.2001.). LR likums ar groz. līdz 01.03.2017. <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>, sk.11.04.2020.
2. *Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija* (04.11.1950.). Eiropas Padomes starptautisks daudzpusējs dokuments. <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>, sk.13.04.2020.
3. *Fizisko personu datu apstrādes likums* (21.06.2018.). LR likums ar groz. līdz 31.05.2019. <https://likumi.lv/ta/id/300099-fizisko-personu-datu-apstrades-likums>, sk.11.04.2020.
4. *Informācijas atklātības likums* (29.10.1998.). LR likums ar groz. līdz 06.10.2015. <https://likumi.lv/ta/id/50601-informācijas-atklātības-likums>, sk.13.04.2020.
5. *Komercnoslēpuma aizsardzības likums* (28.02.2019.). LR likums. <https://likumi.lv/ta/id/305532-komercnoslepuma-aizsardzības-likums>, sk. 20.04.2020.
6. *Krimināllikums* (17.06.1998.). Latvijas Republikas likums ar groz. uz 01.07.2019. <https://likumi.lv/ta/id/88966>, sk.13.04.2020.
7. *Kriminālprocesa likums* (21.04.2005.). LR likums ar groz. līdz 24.12.2019. <https://m.likumi.lv/doc.php?id=107820>, sk. 20.04.2020.
8. *Latvijas Republikas Satversme* (15.02.1922.). LR likums ar groz. līdz 01.01.2019. <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>, sk. 10.04.2020.
9. *Par tiesu varu* (15.12.1992.). LR likums ar groz. līdz 01.01.1993. https://likumi.lv/doc.php?id=62847&version_date=01.01.1993, sk. 12.04.2020.
10. *Par valsts noslēpumu* (17.10.1996.). LR likums ar groz. līdz 29.06.2019. <https://likumi.lv/ta/id/41058-par-valsts-noslepumu>, sk. 20.04.2020.
11. *Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija* (10.12.1948.). ANO Ģenerālās asamblejas dokuments. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, sk.13.04.2020.
12. Banisar, D. (2006). Freedom of Information Around the World 2006: A Global Survey of Access to Government Information Laws. *Privacy International*. Retrieved 14.04.2020 from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1707336
13. Briede, J. (zin. red.), (2008). *Administratīvais process tiesā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
14. Darbshire, H. (2010). *Proactive Transparency: The Future of the Right of Information?* Retrieved 14.04.2020 from <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/25031>
15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 7.aprīļa spriedums lietā Nr. A420391414, SKA-73/2020. http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-73%2F2020&date_from=&date_to=&case_nr=&ecli_nr=&ruling=&name=&action=filter, sk. 12.04.2020.

16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2019.gada 17.jūnija spriedums lietā Nr. A420325417, SKA-1271/2019. http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-1271%2F2019&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter, sk. 11.04.2020.
17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 20.janvāra lēmums Nr. 6-70015715/6, SKA-172/2017. http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs?nr=SKA-172%2F2017&date_from=&date_to=&case_nr=&ekli_nr=&dep=&ruling=&name=&action=filter,sk.11.04.2020.
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 23.janvāra spriedums lietā Nr. A43006711, SKA – 41/2013. <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/123531.pdf>, sk. 12.04.2020.
19. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015.gada 21.decembra spriedums lietā Nr. 2015-03-01. <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?case-filter-years=%5B2015%5D&case-filter-status=&case-filter-types=&case-filter-result=%5B43%5D&searchtext=2015-03-01>, sk. 20.04.2020.
20. Lūse, L. (01.12.2009.). *Adopcijas noslēpums – bērna un adoptētāja aizsardzībai*. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/201258-adopcijas-noslepums-berna-un-adoptetaju-aizsardzibai-2009>, sk. 20.04.2020.
21. Spīgulis, A. (12.07.2016.). Lietas dalībnieku tiesības iepazīties ar lietas materiāliem administratīvajā procesā. *Jurista Vārds*, 28.
22. Strupiņš, A. (2003). *Komerclikuma komentāri A daļa Komerclikuma vispārīgie noteikumi*. Rīga: A.Strupiņa juridiskais birojs. 303 lpp.

Summary

Publication shows problems that are related with administrative process participant's rights on access to administrative procedure case materials. Analysed court materials show that the rights of a participant in the administrative process to access the case materials are not regulated good enough, so there is place for improvements. These improvements are shown in conclusion. Major improvements are related with Administrative Process Law Ch. 145, Part 4.

Accessibility to case materials in administrative process can cause inequality between participants because persons who's rights to access case materials is being reduced mostly will not be able to know every aspect and evidence that is related to specific administrative process he is involved in. Although some persons are not able to see all case materials in administrative process that happens in court, we should trust court's decision which probably is aimed to protect other person rights.